ئىسمائىلىييە

ئىنىقلىما:

«ئىسمائىلىييە» ئىمام ئىسمائىل ئىبنى جەئفەر ئىبنى سادىققا مەنسۇپ قىلىنغان بىر باتىنى پىرقە بولۇپ، كۆرۈنۈشى ئەھلى بەيتنى ھىمايە قىلىدىغاندەك تۇرسىمۇ، ماھىيەتتە ئىسلام ئەقىدىلىرىنى ۋەيران قىلىشنى مەقسەت قىلىدۇ. ئۇنىڭ پىرقىلىرى زامان بويىلاپ كۆپىيىپ، دەۋرىمىزگىچە يېتىپ كەلگەن. ئۇنىڭ ھەقىقىي يۈزى ساغلام ئىسلام ئەقىدىلىرىگە زىت كېلىدۇ. بۇ پىرقە ئۆز ئەزالىرىنى كاپىرغا چىقىرىدىغان ئون ئىككى ئىمامچى شىئەلەر سەۋىيىسىدە بولۇپ، چەكتىن ئاشقان رادىكاللىقا مايىل.

قۇرغۇچىسى ۋە ئاساسلىق كىشىلىرى:

بىرىنچى: قەرامىتچى ئىسمائىلىيلار: (قولىغىزدىكى كىتابنىڭ "قەرامىتىييە" بابىغا قاراڭ.)

◈ ئۇلار، ئىمام ئىسمائىلىيگە قارشى ئىسيان قىلىپ، ئۇنىڭ مال ـ مۈلكىنى بۇلىغاندىن كېيىن بەھرەين ۋە شامدا ئوتتۇرىغا چىققان. ئىمام ئىسمائىلىي ئۇلارنىڭ زىيانكەشلىك قىلىشىدىن قورقۇپ، سۈرىيەنىڭ سەلمىييە دېگەن يېرىدىن ماۋەرائۇننەھرگە قېچىپ كەتكەن. بۇلارنىڭ ئاساسلىق كىشىلىرى:

- ھىجرىيەنىڭ 260 ـ يىلى ئىراننىڭ جەنۇبىدا ئوتتۇرىغا چىققان ئابدۇللاھ ئىبنى مەيمۇن ئەلقەدداھ.

- ئىراقتا ئوتتۇرىغا چىقىپ، ”غايىب بولغان ئىمام“غا ئەگىشىشكە چاقىرغان فەرج ئىبنى ئوسمان ئەلقاشانى.

- كۆپىگە يېقىن بىر جايدا ئاشكارا دەۋەتكە ئۆتكەن ھەمەدان قەرمەت ئىبنى ئەلئەشئەس.

- تىجارەتچىلەرنىڭ، ھاجىلارنىڭ كارۋانلىرىنى بۇلاپ ـ تالىغان ئەھمەد ئىبنى قاسىم.

- بەھرەيندە ئوتتۇرىغا چىققان، قەرامىتىلار دۆلىتىنىڭ قۇرغۇچىسى ھېسابلىنىدىغان ھەسەن ئىبنى بەھرام (ئەبۇ سەئىد ئەلجەنابىي).

- ئۇنىڭ ئوغلى سۇلەيمان ئىبنى ھەسەن ئىبنى بەھرام (ئەبۇ تاھىر)، ئوتتۇز يىل ھۆكۈمرانلىق قىلغان. ئۇنىڭ ھۆكۈمدارلىقى مەزگىلىدە ئىستىلا ۋە كېڭىيىش

www.munber.org

ھەرىكەتى ئېلىپ بېرىلغان. ھىجرىيەنىڭ 319 ـ يىلى كەبىگە ھۇجۇم قىلىپ، ھەجەرۇل ئەسۋەدنى ئوغۇرلىغان ۋە يىنىدا يىگىرمە يىلدىن ئارتۇق تۇتۇپ تۇرغان.

- ھىجرىيەنىڭ 360 ـ يىلى دەمەشقنى ئىستىلا قىلغان ھەسەن ئەلئەئسام ئىبنى سۇلەيمان.

ئىككىنچى: فاتىمىيەچى ئىسمائىلىيلار:

◈ بۇ نىگىزدىن ئېلىپ ئېيتقاندا بىر "ئىسمائىلىيە" ھەرىكىتى بولۇپ، بىر قانچە باسقۇچلارنى باشتىن كەچۈرگەن:

- يوشۇرۇنلۇق باسقۇچى: ھىجرىيەنىڭ 143 ـ يىلى، يەنى ئىسمائىلىينىڭ ئۆلۈمىدىن ئۇبەيدۇللاھ ئەلمەھدىينىڭ ئوتتۇرىغا چىقىشىغا قەدەر بولغان جەريان. ئۇلار ياقلاپ كەلگەن مەخپىي تۇتۇش مېتودى سەۋەبلىك بۇ مەزگىلدىكى ئىماملارنىڭ ئىسىملىرى توغرىسىدا تالاش ـ تارتىشلار بار.

- ئاشكارىلىنىشىنىڭ باشلىنىشى: ھىجرىيەنىڭ 266 ـ يىلى يەمەندە ئىسمائىلىيە دۆلىتىنى تەسىس قىلغان ھەسەن ئىبنى ھەۋشەبنىڭ پائالىيەتلىرى بىلەن ئاشكارىلىنىشقا باشلىغان. ئۇنىڭ پائالىيەتلىرى شىمالىي ئافرىقىغىچە سوزۇلغان بولۇپ، ئۇ يەردىكى كەتامە شەيخلىرىنى قولغا كەلتۈرگەن. بۇنىڭغا ياندىشىپلا، پەيغەمبەرلىك دەۋاسى قىلغان ۋە ھىمايىچىلىرىدىن روزا، نامازنى ئەمەلدىن قالدۇرغان. ئارقىسىدىن دوستى ئەلى ئىبنى فەزلىنىڭ دەۋرى باشلانغان.

- ئوتتۇرىغا چىقىش باسقۇچى: بۇ باسقۇچ سۈرىيەنىڭ سەلەمىيە رايونىدا تۇرىدىغان، كېيىن شىمالىي ئافرىقىغا قېچىپ بېرىپ، ئۇ يەردىكى كەتتامىيلاردىن تەشكىللەنگەن ھىمايىچىلىرىگە تايانغان ئۇبەيدۇللاھ ئەلمەھدىينىڭ ئوتتۇرىغا چىقىشى بىلەن باشلىنىدۇ.

◈ ئۇبەيدۇللاھ. دەۋەتچىسى ئەبۇ ئابدۇللاھ ئەششىيئىي ئەسسەنئانىي بىلەن قىرىندىشى ئەبۇلئابباسنىڭ ئۇنىڭ سالاھىيىتىدىن شەكلەنگەنلىكى ۋە سەلەمىيەدىكى ئورنىنى يۇقاتقانلىقى باھانىسى بىلەن ئۆلتۈرۈلگەن.

◈ ئەبەيدۇللاھ ئافرىقىنىڭ (تۇنىسنىڭ) مەھدىيە رايونىدا تۇنجى فاتىمىيەچى ئىسمائىلىيە دۆلىتىنى قۇرغان ۋە ھىجرىيەنىڭ 297 ـ يىلى رەقادەنى ئىستىلا قىلغان. ئۇنىڭدىن كېيىن كەلگەن فاتىمىيلار تۆۋەندىكىچە:

- ئەلمەنسۇر بىللاھ (ئەبۇ تاھىر ئىسمائىل). 334 ـ 341ھ.

- ئەلمۇئىز لىدىنىللاھ (ئەبۇ تەمىيم مەئد): ئۇنىڭ دەۋرىدە، يەنى ھىجرىيەنىڭ 361 ـ يىلى مىسىر فەتھى قىلىنغان، ئۇ 362 ـ يىلى مىسىرغا كۆچكەن.

- ئەلئەزىيز بىللاھ (ئەبۇ مەنسۇر نەززار). 365 ـ 386ھ.

- ئەلھاكىم بىئەمرىللاھ (ئەبۇ ئەلى ئەلمەنسۇر). 386 ـ 411ھ.

- ئەززاھىر (ئەبۇلھەسەن ئەلى). 411 ـ 427ھ.

www.munber.org

- ئەلمۇستەنسىر بىللاھ (ئەبۇ تەمىيم). ھجرىيەنىڭ 487 ـ يىلى ۋاپات بولغان.

◈ ئۇنىڭ ۋاپاتىدىن كېيىن فاتىمىييەچى ئىسمائىلىيلار شەرقىي نىزارىييە ۋە غەربىي مۇستەئلىيەدىن ئىبارەت ئىككىگە تەرەپكە بۆلۈنۈپ كەتكەن. بۇ بۆلۈنۈشتىكى سەۋەپ، ئىمام ئەلمۇستەنسىر ئۆزىدىن كېيىنكى تەختت ۋارىسى سۈپىتىدە چوڭ ئوغلى بولغانلىقى ئۈچۈن نەززارنى تاللاپ ۋەسىيەت قالدۇرغان. ئەمما ۋەزىر ئەفزەل ئىبنى بەدر ئەلجامالىي نەززارغا قالدۇرۇلغان بۇ ۋەسىيەتنى ئەمەلدىن قالدۇرۇپ، كىچىك ئوغۇل مۇستەئلىينىڭ ئىمام بولىدىغانلىقىنى ئېلان قىلغان، كىچىك ئوغۇل ئوخشاش ۋاقىتتا ۋەزىرنىڭ سىڭلىسىنىڭ ئوغلى ئىدى. ئۇ شۇنىڭ بىلەن نەززارنى تۇتۇپ تۈرمىگە تاشلىغان ۋە ئۆلگەنگە قەدەر تۈرمىنىڭ تاملىرىنى ئورىۋەتكەن.

◈ مۇستەئلىينىڭ ئىدارە قىلىشىدىكى فاتىمىييەچى ئىسمائىلىيلار سۇلەيھىلار ۋە ئىماملارنىڭ ياردىمىدە مىسىر، ھجاز ۋە يەمەنگە ھۆكۈمرانلىق قىلىشىنى داۋاملاشتۇرغان. ئۇلار:

- ئەلمۇستەئلىي (ئەبۇلقاسىم ئەھمەد). 487 ـ 495ھ.
- ئەلئامىر (ئەبۇ ئەلىي ئەلمەنسۇر). 495 ـ 525ھ.
- ئەززافىر (ئەبۇلمەنسۇر ئىسمائىل). 544 ـ 549ھ.
- ئەلفائىز (ئەبۇلقاسىم ئىيسا). 549 ـ 555ھ.
- ئەلئازىد (ئەبۇ مۇھەممەد ئابدۇللاھ). ھجرىيەنىڭ 555 ـ يىلىدىن تاكى ئۇلارنىڭ دۆلىتى سالاھۇددىن ئەييۇبىينىڭ قولىدا يىمىرىلگەنگە قەدەر داۋاملاشقان.

ئۈچىنچى: ھەششاشچى ئىسمائىلىيلار:

◈ ئۇلار شام، ئىران ۋە شەرق ئەللىرىگە تارقالغان نەززار تەرەپدارىدىكى ئىسمائىلىيلار بولۇپ، ئاساسلىق كىشىلىرى:

◈ ھەسەن ئىبنى سەباھ: ئەسلى ئىرانلىق بولۇپ، ئىمام مۇستەنسىرنى ھىمايە قىلىشنى ئەيىبلەيتتى. ئۇ ئىراندا ئىمام مەستۇرنى ھىمايە قىلىشقا چاقىرغان، كېيىن ئالمۇت قەلئەسىنى ئېلىپ، شەرقىي نىزارچى ئىسمائىلىييە دۆلىتىنى تەسىس قىلغان. ئۇلار ھەددىن ئارتۇق نەشىگە بېرىلگەنلىكى ئۈچۈن "ھەششاشىلار" (نەشكەشلەر) دەپ تونۇلغان. بەزى كىشىلىرىنى ئىمام ئاخىر ئىبنى ئەلمۇستەئلىينى ئۆلتۈرۈشكە مىسىرغا ئەۋەتكەن بولۇپ، ئۇلار ھجرىيەنىڭ 525 ـ يىلى ئۇنى ئىككى پەرزەنتى بىلەن قوشۇپ ئۆلتۈرىۋەتكەن. ھەسەن ئىبنى سەباھ مىلادىيە 1124 ـ يىلى ۋاپات بولغان.

◈ كىيابۇزرۇك ئامىيد، مىلادىيە 1135 ـ يىلى ۋاپات بولغان.

◈ مۇھەممەد ئىبنى كىيابۇزرۇك ئامىيد، مىلادىيە 1162 ـ يىلى ۋاپات بولغان.

◈ ھەسەن ئەسسانى ئىبنى مۇھەممەد، مىلادىيە 1166 ـ يىلى ۋاپات بولغان.

◈ مۇھەممەد ئەسسانى ئىبنى ھەسەن، مىلادىيە 1210 ـ يىلى ۋاپات بولغان.

www.munber.org

◈ ھەسەن سالىس ئىبنى مۇھەممەد ئەسسانى. مىلادىيە 1221 ـ يىلى ۋاپات بولغان.

◈ مۇھەممەد سالىس ئىبنى ھەسەن سالىس. مىلادىيە 1255 ـ يىلى ۋاپات بولغان.

◈ رۇكنۇددىن خۇرشاھ: ئۇنىڭ سەلتەنىتى مىلادىيە 1255 ـ يىلىدىن تاكى موڭغۇل ھۇلاكو ئەسكەرلىرىنىڭ ئالدىدا ئۇلارنىڭ دۆلەت ۋە قەلئەلىرى يىقىلغانغا قەدەر داۋاملاشقان بولۇپ، ھۇلاكونىڭ ئەسكەرلىرى ئۇنى ئۆلتۈرگەن. ئۇلار تۆت تەرەپكە چېچىلىپ كەتكەن. ئۇلارنىڭ ھازىرغا قەدەر ئەگەشكۈچىلىرى بار.

تۆتىنچى: شام ئىسمائىلىيلىرى:

◈ ئۇلار نەزارىيغا قاراشلىق ئىسمائىلىيلار بولۇپ، ئۇزۇن جەريانلار بويىچە ئېتىقادلىرىغا ۋارىسلىق قىلىشقان. قەلئە ۋە سېپىللىرىدا بۇنى ئاشكارا ئوتتۇرىغا قويۇشقان. ئەمما ئۇلار سەلمىيە، قەدمۇس، مىسياف، بانىياس، خەۋابىي ۋە كەھف قاتارلىق رايونلاردا ئويىنغان ۋە ھېلھەم ئويناۋاتقان كۈچلۈك روللىرىغا قارىماي، ھامان دۆلەتسىز بىر دىنىي تائىپە سۈپىتىدە قېلىپ قالغان.

ـ ئاساسلىق كىشىلىرىنىڭ بىرى «شەيخۇل جەبەل» (تاغ شەيخى) لەقىمى بىلەن تونۇلغان راشىدۇددىن سىنان بولۇپ، ئۇنىڭ پائالىيەتلىرى ھەسەن ئىبنى سەباھنىڭ پائالىيەتلىرىگە ئوخشاپ كېتىدۇ. ئۇ «سىنانىيە» مەزھىپىنى تەسىس قىلغان بولۇپ، ئۇنىڭ ئەگەشكۈچىلىرى ئىسمائىلىيەنىڭ باشقا ئەقىدىلىرىدىن سىرت «تەناسۇخ» (يەنى روھنىڭ كۆچىشىگە) قا ئىشىنەتتى.

بەشىنچى: بۇھرە ئىسمائىلىيلىرى:

◈ بۇلار مۇستەئلىينى ھىمايە قىلىدىغان ئىسمائىلىيلار بولۇپ، ئىمام مۇستەئلىي، ئۇنىڭدىن كېيىنكى ئامىر ۋە ئۇنىڭ ئوغلى تاييىبلارنى ئېتىراپ قىلىدۇ؛ شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇلار «تاييىبىيە» دەپمۇ ئاتىلىدۇ. ئۇلار يەمەن ۋە ھىندىستان ئىسمائىلىيلىرى بولۇپ، سىياسەتنى تاشلاپ، تىجارەت بىلەن شۇغۇللانغان ۋە ھىندىستانغىچە يېتىپ بارغان. ئۇلار "بۇھرە" نامى بىلەن تونۇلغان ئىمان ئېيتقان ھىندوسلار ئارىلاشقان. "بۇھرە" قەدىمقى ھىندىچە سۆز بولۇپ، "تىجارەتچى" دېگەن مەننى بىلدۈرىدۇ.

ـ ئىمام تاييىب ھىجرىيەنىڭ 525 ـ يىلى سەترەگە كىرگەن (پەردىلەنگەن). ھازىرغىچە ئۇنىڭ نەسلىدىن چىققان پەردىلەنگەن ئىماملاردىن ھېچقانداق بىر ئۇچۇر يوق، ھەتتا ئۇلارنىڭ ئىسىملىرىنى بىلگىلى بولمايدۇ. بۇھرە ئۆلىمالىرىنىڭ ئۆزلىرىمۇ ئۇلارنى بىلمەيدۇ.

◈ بۇھرە ئىككى پىرقىگە بۆلۈنۈپ كەتكەن:

ـ داۋۇدچى بۇھرەلەر: يەنى قۇتۇبشاھ داۋۇدنى ياقلايدىغان بۇھرەلەر: ھىجرىيە ئونىنچى ئەسىرنىڭ مابەينىدە ھىندىستان ۋە پاكىستانلارغا تارقالغان بولۇپ، داھىسى بومبايدا تۇرىدۇ.

ـ سۇلەيمانچى بۇھرەلەر: يەنى سۇلەيمان ئىبنى ھەسەننى ھىمايە قىلىدىغان بۇھرەلەر بولۇپ، بۈگۈنكى كۈنگە قەدەر ئۇلارنىڭ مەركىزى يەمەندۇر.

www.munber.org

ئالتىنچى: ئاغاخانچى ئىسمائىلىيلار:

◈ بۇ پىرقە مىلادىيە 19 ـ ئەسىرنىڭ دەسلەپكى مەزگىللىدە ئىراندا مەيدانغا كەلگەن بولۇپ، ئەقىدىسى نەززارىيچى ئىسمائىلىلەرگە تۇتىشىدۇ. بۇلارنىڭ ئاساسلىق كىشىلىرى:

ـ ھەسەن ئەلى شاھ: بۇ تۇنجى ئاغاخاندۇر. ئىنگلىزلار ئۆزلىرىنىڭ كېڭەيمىچىلىكلىرىدە پايدىلىنىش ئۈچۈن ئۇنى ئىشقا سالغان. ئۇ نەززارىنى ياقلايدىغان ئىسمائىلىيلىككە چاقىرغان، ئافغانىستانغا، ئۇ يەردىن بومبايغا سۈرگۈن قىلىنغان. بۇ جەرياندا ئىنگلىزلار ئۇنىڭ ئاغاخانلىق ئۇنۋانىنى تارتىۋالغان. ھەسەن ئەلى شاھ 1881 ـ يىلى ئۆلگەن.

ـ ئىككىنچى ئاغاخان ئاغا ئەلى شاھ: (1881 ـ 1885م).

ـ ئۇنىڭ ئارقىسىدىن ئوغلى مۇھەممەد ھۈسەينىي كەلگەن بولۇپ، ئۇ ئۈچىنچى ئاغاخان بولغان (1885 ـ 1957م): ياۋروپادا ياشاشنى ياخشى كۆرىدىغان مۇھەممەد ھۈسەينىي ئەيش ـ ئىشرەتكە پېتىپ كەتكەن، ئۇلۇش ئالدىدا ئىسمائىلىيلارنىڭ چوڭ ئوغۇلنى ۋارىس قىلىش پىرىنسىپىغا خىلاپ ھالدا نەۋرىسى كەرىمنى ۋارىس قىلىش ۋەسىيىتىنى قالدۇرغان.

ـ كەرىيم ـ تۆتىنچى ئاغاخان: 1957 ـ يىلدىن ھازىرغا قەدەر ئاغاخان بولماقتا. ئۇ ئامېرىكا ئۇنىۋېرسىتېتلىرىنىڭ بىرىدە ئوقۇغان.

يەتتىنچى ۋاقفە ئىسمائىلىيلىرى:

◈ غايىپ بولغان ئىماملارنىڭ تۇنجىسى ئىمام مۇھەممەد ئىبنى ئىسمائىلنىڭ ئىماملىقىدا توختىغان (ۋاقفە) ئىسمائىلىيە پىرقىسى بولۇپ، غايىپ بولغان بۇ ئىمامنىڭ قايتا ئوتتۇرىغا چىقىدىغانلىقىغا ئىشىنىدۇ.

پىكىر ۋە ئېتىقادلار:

◈ مۇھەممەد ئىبنى ئىسمائىلنىڭ نەسلىدىن ئىكەنلىكىدىن شەك بولمىغان بىر مەسۇم (گۇناھتىن خالىي بولۇش ـ ت) ئىمامنىڭ بولۇشى زۆرۈر بولۇپ، ئۇ چوقۇم چوڭ ئوغۇل بولۇشى لازىم. ئەمما بۇ پىرىنسىپ قانچە قېتىملاپ ئېتىبارسىز قالدۇرۇلغان.

◈ ئۇلارنىڭ قارىشىچە "مەسۇملۇق" گۇناھ ياكى خاتالىق سادىر قىلماسلىقتا ئىپادىلەيمەندىغان بولۇپ، ئۇلار گۇناھ ۋە مەسىيەتلەرنى ئۆزلىرىنىڭ ئېتىقادلىرىغا مۇناسىپ ھالدا تەۋىل قىلىشىدۇ.

◈ كىمكى ئۆز دەۋرىنىڭ ئىمامىنى بىلمىگەن، بەيئەت قىلمىغان ھالدا ئۆلۈپ كەتسە، جاھىلىيەت ئۆلۈمىدە ئۆلگەن بولىدۇ.

◈ ئىمامنى بىر قاتار سۈپەتلەر بىلەن سۈپەتلەيدىغان بولۇپ، ئۇنى ئىلاھ بىلەن ئوخشاش ئورۇنغا كۆتۈرىدۇ. ئۇلار يەنە باتىنى (يوشۇرۇن) ئىلىملەرنىڭ ئىماملىرىغا

www.munber.org

خاس ئىكەنلىكىنى ئىلگىرى سۈرۈش بىلەن بىرگە، تاپقان نەرسىلىرىنىڭ بەشتىن بىرىنى ئۇنىڭغا بېرىدۇ.

◈ تەقۋالىق ۋە يۇشۇرۇنۇشقا ئىشىنىدۇ ۋە بۇلارنى باشلىرىغا ئېغىر كۈلپەتلەر كەلگەندە ئەمەلىيلەشتۈرىدۇ.

◈ ئىمام ئىسمائىلىييە چاقىرىقىنىڭ مەركىزى نوقتىسى بولۇپ، بۇ ئەقىدىنىڭ ئوقى ئۇنىڭ شەخسىيىتى ئەتراپىدا ئايلىنىدۇ.

◈ زېمىن ئاشكارا، ئېنىق ياكى يوشۇرۇن ئىمامدىن خالىي بولمايدۇ. ئەگەر ئىمام ئاشكارا بولسا، ئۇنىڭ پاكىتلىرىنىڭ يوشۇرۇن بولۇشى جائىزدۇر. ئەگەر ئۇ يوشۇرۇن بولسا، ئۇنىڭ پاكىت ۋە دەۋەتچىلىرى چوقۇم ئاشكارا بولۇشى لازىم، دەپ قارايدۇ.

◈ ئۇلار تەناسۇخ (روھنىڭ كۆچىشى)قا ئىشىنىدۇ. ئۇلارنىڭ قارىشىچە ئىمام بارلىق پەيغەمبەرلەر ۋە ئۆزىدىن ئىلگىرىكى بارلىق ئىماملارنىڭ ۋارىسىدۇر.

◈ ئاللاھنىڭ سۈپەتلىرىنى ئىنكار قىلىدۇ ياكى شۇنىڭ ئەتراپىدا ئايلىنىپ يۈرىدۇ. چۈنكى ئاللاھ ئۇلارنىڭ نەزىرىدە ئەقلىي بىلىشلەرنىڭ ئۈستىدە بولۇپ، ئاللاھ نە باردۇر، نە يوقتۇر. نە ئالىمدۇر، نە ناداندۇر. نە قادىردۇر، نە ئاجىزدۇر. نە مۇتلەق مۇئەييەنلەشتۈرۈلمەيدۇ ۋەياكى مۇتلەق ئىنكار قىلىنمايدۇ. چۈنكى ئۇ قارىمۇ قارشىلىقنىڭ تەڭرىسى، ئىككى رەقىبنىڭ ياراتقۇچىسى ۋە ئىككى زىت نەرسىنىڭ ھاكىمىدۇر. نە قەدىمدۇر، نە يېڭىدۇر. قەدىم بولغىنى ئۇنىڭ بۇيرۇقى ۋە سۆزى، يېڭىسى ئۇنىڭ يارىتىشى ۋە ئوتتۇرىغا چىقىرىشى...

بوھره ئېتىقادلىرى:

◈ مۇسۇلمانلارنىڭ مەسچىتلىرىدە ناماز ئوقۇمايدۇ.

◈ ئەقىدىدىكى كۆرىنىشى بارلىق مۆتىدىل ئىسلام پىرقىلىرىنىڭكىگە ئوخشايدۇ.

◈ ھەقىقەتتى باشقا نەرسە بولۇپ، ئۇلار ناماز ئوقۇيدۇ، ئەمما نامازلىرى تاييىب ئىبنى ئامىرنىڭ نەسلىدىن چىققان غايىپ بولغان ئىمام ئىسمائىلىيغا قارىتىلىدۇ.

◈ ئۇلار باشقا مۇسۇلمانلارغا ئوخشاش مەككىگە ھەجگە بارىدۇ. بىراق ئۇلار مۇنداق دەيدۇ: شەكسىزكى كەبە ئىمامغا ئائىت بىر خىل ئالامەتتۇر.

◈ ھەششاشلارنىڭ شۇئارى «مەۋجۇتلۇقتا ھەقىقەت يوقتۇر، بارلىق نەرسىلەر مۇباھتۇر» دېگەندىن ئىبارەت بولۇپ، تەشكىلى قورۇلمىسىنىڭ ۋاستىسى پىلانلىق ۋە مەقسەتلىك ھالدا سۇيىقەست ئىلىپ بېرىشتۇر.

◈ ئىمام غەزالىي ئۇلار ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ: «ئۇلاردىن قالغان نەرسە شەرتسىز مۇباھلىق، پەردە شەپىنىڭ كۆتىرىلىشى، ھارام قىلىنغان نەرسىلەرنى ''مۇباھ ۋە ھالال'' دەپ تونۇش، شەرىئەتلەرنى ئىنكار قىلىشتىن ئىبارەتتۇر. ئەمما، ئەگەر بۇ ئىشلار ئۇلارغا نىسبەت بېرىلسە، ئۇلارنىڭ ھەممىسىنى ئىنكار قىلىشىدۇ.»

◈ ئۇلار، ئاللاھ تائالانىڭ كائىناتنى بىۋاستە ياراتمىغانلىقىنى، بۇنى ''ھىجاب'' دەپ ئاتىلىدىغان بارلىق ئىلاھىي سۈپەتلەرنىڭ ئورنى بولغان،

www.munber.org

ھەممىنى بىلدىغان ئەقىلنىڭ ۋاستىسى ئارقىلىق ياراتقانلىقىغا ئىشىنىدۇ. بۇ ھەممىنى بىلدىغان ئەقىل بىر ئىنسانغا چۈشكەن بولۇپ، ئۇ پەيغەمبەردۇر. ئارقىدىن ئۇنىڭغا ئەگەشكەن غايىپ بولغان ئىماملارغا بىرىلگەن. بۇ ھالدا مۇھەممەد باياناتچى، ئەلى بولسا ئۇنى ئىزاھلايدىغان ئاساستۇر.

پىكىر ۋە ئەقىدىلەرنىڭ يىلتىزلىرى:

◈ ئۇلارنىڭ مەزھىپى ئىراقتا مەيدانغا كەلگەن. كېيىن ئىران، خۇراسان ۋە ھىندىستان، تۈركىستانغا ئوخشىغان ماۋەرائۇننەھىرگە قاچقان. بۇنىڭ نەتىجىسىدە ئۇلارنىڭ مەزھىپى قەدىمقى پارىسلارنىڭ ئەقىدىلىرى ۋە ھىندى پىكىرلىرىدىن ئېلىنغان قاراشلار بىلەن ئارىلىشىپ كەتكەن. كېيىن ئۇلارنىڭ ئىچىدىن بەزىلەرنىڭ ھەۋەسلىرىگە كۆرە سىرتتىن قاتقان نەرسىلىرى بىلەن ئۇلارنىڭ ئېغىشى تېخىمۇ ئېشىپ كەتكەن.

◈ ئۇلار، ھىندى بىراھمانلىرى، ئىشراقىيەچى پەيلاسوپلار، بۇددىستلار، كىلدانىيلار، پارىسلاردىن قىلىپ قالغان روھانىيلىق، يۇلتۇزلارغا ئائىت پىكىر ۋە ئەقىدىلەر بىلەن ئۇچراشقان ۋە بۇ خۇراپاتلىقلاردىن ئوخشىمىغان مىقداردا قوبۇل قىلىشقان. بۇ ئەھۋال ئۇلارنىڭ ئېقىشىنىڭ تېخىمۇ كۆچلۈك دەرىجىدە ئېغىشىغا ياردەمچى بولغان.

◈ ئۇلارنىڭ بەزىلىرى ھەممىنى ھالال ساناش (ئىباھىييە) ۋە شېرىكچىلىك (كوممىنىزم) مەسىلىسىدە مەزدەك، زەردۇشت مەزھەپلىرىنى قوبۇل قىلغان. (مەسىلەن قەرامىتىلار).

◈ ئۇلارنىڭ ئەقىدىلىرى كىتاب ۋە سۈننەتتىن ئېلىنمىغان. ئۇلارغا نۇرغۇن ئەقىدە ۋە پەلسەپىلەر كىرىپ تەسىر كۆرسەتكەن ۋە ئۇلارنى ئىسلامدىن چىقىرىۋەتكەن.

تارقىلىشى ۋە تەسىر دائىرىسى:

◈ ئىسمائىلىيلار ھۆكۈمرانلىق قىلغان رايونلار ئۇلار داۋاملىشىپ كەلگەن ئۇزۇن جەريانلاردىكى ۋەقە ۋە شارائىتلارنىڭ ئۆزگىرىشىگە ئەگىشىپ، نۇرغۇن ئۆزگىرىشلەرنى باشتىن كەچۈرگەن. ئۇلارنىڭ تەسىرى ئىسلام ئالەمىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان. ئەمما بومۇ زامان ۋە شارائىتلارنىڭ ئۆزگىرىشىگە ئەگىشىپ، ئوخشىمىغان تەشكىلاتلار سۈپىتىدە مەيدانغا كەلگەن:

- قەرامىتىلەر يىرىم ئارال، شام، ئىراق ۋە ماۋەرائۇننەھىر ئەللىرىنى بويسۇندۇرغان.

www.munber.org

- فاتىمىيلار ئاتلانتىك ئوكياندىن شىمالىي ئافرىقىغىچە سوزۇلغان بىر دۆلەت قۇرۇپ، مىسىر ۋە شامنى قولغا كىرگۈزگەن. باغدادلىقلار ئۇلارنىڭ مەزھىپىنى قوبۇل قىلىپ، ھىجرىيە 540 ـ يىلى ئۇلارنىڭ نامىغا خۇتبە ئوقۇغان. ئەمما ئۇلارنىڭ دۆلىتى سالاھۇددىن ئەييۇبىي (ئاللاھ ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن) نىڭ قولىدا يىمىرىلگەن.

- ئاغاخانىييە: ئۇلار نايروبىي، دارۇسسالام، زەنجىبار، ماداغاسكار، كونگو، بىلگىيە، ھىندىستان، باكىستان، سۇرىيە قاتارلىق جايلاردا تۇرىدۇ. ئۇلارنىڭ ئاساسىي رەھبەرلىك مەركىزى پاكىستاننىڭ كاراچى شەھرىدىدۇر.

- بۇھرە: بۇلار يەمەن، ھىندىستان ۋە بۇ ئىككى دۆلەتكە خوشنا كېلىدىغان يېقىن ساھىللاردا ياشايدۇ.

- شام ئىسمائىلىيلىرى: يۇرتىنىڭ ھەممە تەرىپىدە قەلئە ۋە سېپىللارغا ساھىب بولغان بولۇپ، ھېلىھەم سىلمىييە، خەۋابىي، قەدمۇش، مىسياف، بانياس ۋە كەھف قاتارلىق جايلاردا ئۇلارنىڭ قالدۇقلىرى بار.

- ھەششاشلار: ئىراندا تارقالغان. قەزۋىن دېڭىزىنىڭ جەنۇبىدىكى ئالمەۋت قەلئەسىنى ئىگەللىگەن، سۇلتانلىقنى كېڭەيتىپ، سۈننىي ئەقىدىسىدىكى ئاببasىيلار دۆلىتىنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى چوڭ بىر ئىقلىمنى مۇستەقىل قىلغان. قەلئە ۋە سېپىللارنى ئىگەللەپ، بانياس، ھەلەب ۋە مۇسىل قاتارلىق جايلارغىچە يېتىپ بارغان. ئۇلارنىڭ بىرى ئەھلى سەلىپ دەۋرىدە دەمەشىقنىڭ ھاكىملىقىغا تەيىنلەنگەن. ئۇلار موڭغۇل ھۇلاكونىڭ ئالدىدا مەغلۇپ بولۇپ، يىمىرىلگەن.

يۇقىرىقىلاردىن شۇ نەرسە ئايدىڭلىشىدۇكى: ئىسمائىلىيلار دەسلىۋىدە شىئەلەرنىڭ بىر پىرقىسى ئىدى. ئەمما ئۇلار ئىمامlىرىنى دەرىجىدىن ئارتۇق مۇبالىغە قىلىدىغان ۋە نۇرغۇن ئامىللارنىڭ تەسىرىگە ئۇچرىغان، ھەتتا ئىش كۆپ ساندىكى ئىسلام پىرقىلىرىنىڭ ئۇلارنى، ئىماملىرىنى ئىلاھىي ماقامغا ئوخشاش ئورۇنلارغا كۆتۈرىدىغان سۈپەتلەر بىلەن سۈپەتلىگەنلىكى، روھنىڭ كۆچۈشكە دائىر سۆزلىرى، ئاللاھ سۇبھانەھۇ ۋەتەئالانىڭ سۈپەتلىرىنى ئىنكار قىلغانلىقلىرى، ئەقىدىلىرىنى كىتاب ۋە سۈننەتتىن ئالمىغانلىقلىرى سەۋەبلىك كاپىر ھېسابلايدىغان ۋە ئىسلامنىڭ دائىرىسىدىن چىقىرىۋېتىدىغان دەرىجىگە يېتىپ بارغان.

ئەتراپلىق مەلۇمات ئۆچۈن پايدىلىنىش مەنبەلىرى:

- مۇھەممەد ئەبۇ زوھرە: تاريخ المذاهب الإسلامية (بىرىنچى قىسىم).
- د.مۇستەفا شەكئە: إسلام بلا مذاهب.
- د.مۇھەممەد كامىل ھۇسەيىن: طائفة الإسماعلية، تاريخها، نظمها، عقائدهـا، مىسىر ئويغىنىش كىتابخانىسى، 1959م.

www.munber.org

- ئىسلام مائارىپ قامۇسى، ئىسمائىلىييە قىسمى.

- مۇھەممەد ئىبنى ئابدۇلكەرىيم شەھرىستانىي: الملـل والـنحل، ئىككىنچى نەشرى ـ مەرىپەت نەشرىياتى.

- ئەنۋەر ئەلجۇندىي: المؤامرة على الإسلام.

- مۇھەممەد ئابدۇللاھ ئەننان: تاريخ الجمعيات السرية والحركات الهدامة.

- بېرنارد لوئىس: أصول الإسماعلية والفاطمية والقرمطية.

- مۇھەممەد ئىبنى مالىك ئەليەمانىي ئەلھەمادىي: كشف أسرار الباطنيـة وأخبـار القرامطة.

- ئەبۇ ھامىد ئەلغەزالىي: فضائح الباطنية.

- ئېھسان ئىلاھىي زەھىير: الإسماعلية.

www.munber.org